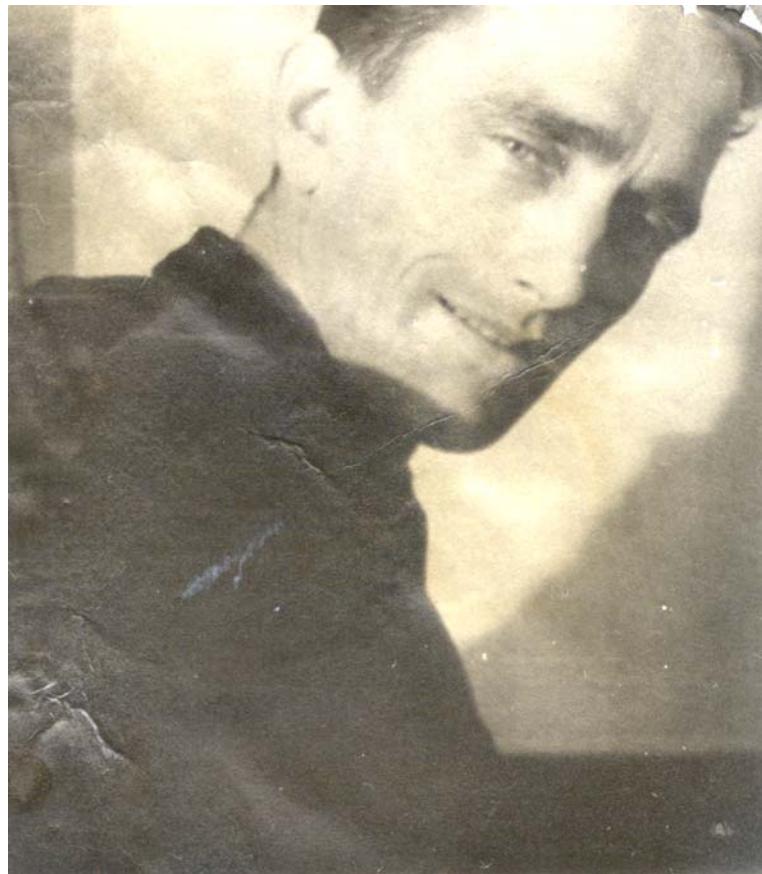
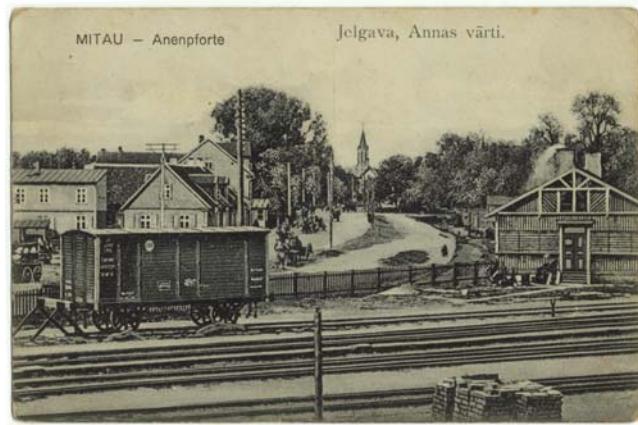


**Virsnieks, kurš  
nevienu dienu  
nav karojis**



## Kaupēns

Jelgava bija Kaupēna apkaimē. Es viņu vēl dabūju redzēt. Arī Adamaiti esmu redzējis. Jūs jau nezināt, ka pirms Kaupēna bija vēl viens laupītājs. Adamaiti apcietināja Lietuvā, pārveda uz Jelgavu, un te, no Jelgavas stacijas, viņu veda uz cietumu. Visi kantoristi gāja Adamaiti skatīties. Smuks cilvēks, kā šodien atceros, plecīgs, neliela auguma, un smuki sejas vaibsti. Kaupēns nebija tik smuks, kaut gan meiteņu viņam bija milzīgi daudz. Jelgavā, Pētera ielā, dzīvoja tā īstā sirdspukķite, tāda Kleinberga, atceros uzvārdu. Kaupēns nestrādāja. Vēl kādi divi trīs gadi atpakaļ Svētes krastā viņa vecāku mājiņa bija, "Pogulauki" saucās.



Mēs Kaupēnu redzējām katru dienu. Slimnīcas ielā bija mana vecā pirmā skoliņa. Mēs, puišeli, zinājām, ka lidz diviem Kaupēnu tiesās un pēc tam ar konvoju pa Akadēmijas ielu vedis uz cietumu. Tad mēs skrējām un skatījāmies, kā zaldātiņi viņu ved: divi zaldāti ar štikiem, un Kaupēnam rokas dzelžos. Viņš mūžīgi smaidīja.

## Puika strādā

Vienpadsmīt gadu vecumā es katru dienu strādāju – gāju krāsot piketes. Piketei ir stabīņš dzelzceļa malā, ik pēc kilometra ierakta sliede, un tai apkārt aplis, kurā no kieģeļiem uztaisīta sarkana zvaigzne. Te sākās mans darba lauks: Jelgavas–Daudzevas–Krustpils dzelzceļš. Cik virišķīgs darbs man bija vasarā, maksāja divi lati par dienu.

Vēlāk, kad es jau paaugos lielāks, gāju strādāt uz Jānes muižu, septiņi kilometri no mājām. Vajadzēja celties četros piecos augšā, divi zēni braucām bietes retināt. Vēlāk izprasījām tēvam velosipēdu, no sākuma gājām kājām.



Tad es tiku kieģeļu cepļos. Lielās, karstās krāsnīs, lielos cepļos salika tūkstošiem kieģeļus. Tur tos apdedzināja. Kad attaisa vaļā krāsni, tur svelme. Un mums, zēniem, liek izvest ārā lauskas, iztīrīt krāsni. Katorgas darbs bija, bet man patika. Maksāja divi lati par desmit stundām, tā ka kabatas nauda man bija. Kad tēvs uzzināja, ka es eju tur strādāt, viņš mani gribēja nopērt, bet es tik un tā gāju.

Vēlāk vasarā es strādāju remontdarbos uz dzelzceļa. Sliedes mainījām, gulšņus mainījām – ū, tad es biju jau miljonārs, man bija pieci lati pa dienu! Mums priekšstrādnieks iedeva tā saucamo trulīti, kad vajadzēja nomainīt koka gulšņus kādam ceļa posmam vai uzlikt jaunas sliedes. O, mēs jau bijām fiziski spēcīgi puikas.



## Pēriens no policijas

Es tāds puišelis biju, un man bija draugs Ādolfs. Viņa brālis bija students. Nāca vēlēšanas, un pērkoņkrustieši arī piedalījās. Un ko viņi izdarīja – viņi iztaisījuši savus vēlēšanu uzsaukumus: tādas mazas, četrkantīgas birkas ar līmi kā pastmarkas. Un pirms

vēlēšanām visur pielimē – visiem balsot tikai par numuru tādu un tādu! Sociāldemokrātiem, tiem bija 3. numurs, to es atceros no tiem laikiem. Pārējie, tie atkal tūlīt rakstīja zem viņu lozungiem apakšā:

“Kas garā vājš un prātā īss, tas balso tik par numur trīs.”

Nu, un pēkšņi man draugs Ādolfs piedāvā:

– Zini ko, brālis prasa, vai mēs negribam nopelnīt naudu!

Nu, kurš zēns negrib naudu nopelnīt?! Iedod mums tos uzsaukus, veselu portfeli katram, un mums nu jāaizbrauc uz Rīgu un jāizlīmē, kur tik var.

Nu, ko mēs, divi ziķeri, agri no rīta ar pirmo vilcienu aizbraucam. Skaista saulaina diena. Lupata man līdzi, un pudele ar ūdeni arī man ir. Priekš kam spļaut, siekalas nepietiks! Mēs ieejam “Vērmanīti”, tur tikko svaigi krāsoti soli. Apsēžamies, saulīte silda. Viens nosēžas vienā sola galā, otrs otrā, kabatas lakats saslapināts, pārvelkam un tikai spiežam. Tikko krāsoti tie soli! Pārejam uz nākošo solu. Kādus sešus solus nolīmējām. Pēkšņi, kā es ceļu roku, tā uzreiz no mugurpuses dabonu ar policista gumijas steku. Stāv liels policists. Tas mūs abus divus ciet.

Man bija kādi 13 vai 14 gadi.

Nopuņķojušos, noraudājušos mūs aizved uz prefektūru – tur, kur kādreiz bija vecais radio tornis. Mēs nu lūdzamies – onkulīt, onkulīt, es vairs tā nedarišu, laidiet mājā, onkulīt, onkulīt! Bija noliegts tā noķellēt un līmēt, bija tikai atsevišķas vietas, kur varēja aģitāciju likt. Nu, bet mums bija piesolīti katram 10 lati par līmēšanu. Tos mēs arī dabūjām, ar visu raudāšanu dabūjām.

Domājām, ka paziņos tēvam, bet tomēr neziņoja, palaida vaļā.

Vēlāk es paaugos lielāks. Varbūt pērkoņkrustieši bija nodomājuši kaut kādus lielus pavērsienus taisīt, bet es atceros, ka nekas tāds nebija. Cik es tanī laikā norpratu, tā bija normāla jauniešu organizācija. Vēlāk viņiem pierakstīja gan nacionālo, gan sociālo. Tāpēc, ka viņu programma bija vērsta vairāk uz vācu pusī. Tas ir fakts. Maršēšanas un tādas lietas Jelgavā notika bez viņiem.

## Vācieši

Netālu, uz Skolas ielas, gājām kaut vāciešus, tur viņiem bija vidusskola. Es gāju hercogos, Hercoga ģimnāzijā. Tagad tā ir 1. vidusskola. Mēs visi bijām nacionāli noskaņoti. Un tad mēs gājām tos prūšus sist. Kādi četri vai pieci sarunājām pēc stundām satikties kanāla malā. Tur liepas un kastaņas. Noslēpjāmies aiz tām kastaņām un vienu sūtām pretī. Viņi – gari, lieli tēvaiņi, mēs – tādi mazāki. Mūsu puika iet pretī, nāk vesels bars vāciešu, un tas puika kā traktors pa vidu, vēl ar roku pastumj. Tie, kā



Māsa Olga ar vīru un brālis Hermanis (centrā) Jelgavā



Māsas Olga un Marta



jau zēni, uzreiz krīt viņam virsū. Nu, tad skrienam klāt un klapējam vāciešus. Tā mēs ar vāciešiem kāvāmies.

Es biju skautu organizācijā, un nometnes mums bija kopā ar vāciešiem. Ar topogrāfiju nodarbināja tos jaunos zelļus. Viņi izgatavoja apvidus kartes. Tās bija domātas Vācijai. Vācietim, kad viņš nāca te iekšā, jūs nevarat iedomāties, pēdējā iela, pēdējais mājas numurs bija jau zināms! Krievs – tas ir stulbs. Viņš prasīja, kur ir Krievija, kad atkāpās.

## Skola

Mani gandrīz no skolas izslēdza, kad es mācījos hercogos. Par to, ka mēs špikojām. Uz zīmēšanas lapas mēs uztaisījām tādu izvelkamu špikeri ar lieliem burtiem. Kad vajadzīgs, to varēja izvilkst no pakaļejā sola un pēc tam ievilkst atpakaļ. Angļu valodas skolotāja Stanka mūs pieķēra. Es pēc tam viņu uzzīmēju un izkarķēju, izkrāsoju viņu un uztaisīju kā riktiņu dāmu ar lielu copi, tāda viņa bija. Uzzīmēju viņai kēdīti ar mazu sirdi, kā šodien atceros, bulta cauri izšauta. Mani aizvilka pie direktora.

Pamatiskolā puikas vien mācījās. Tur bijušais pilsētas galva bija vingrošanas skolotājs. Lēkāja priekšā un rādiņa figūras, kādas vajag vingrot, spēlēja blūmizeri un pats ar' lēkāja līdzi. Arī pārējie skolotāji bija veci vīri, kas jau cara laikā, pirms 1920. gada, bija par skolotājiem strādājuši. Šitke bija, un tad bija Plūmīts, mēs viņu par Plūmīti saucām.

Šenbrons bija manas klases audzinātājs, pasniedza latviešu valodu. Bija liels smēķētājs. Kara laikā viņš bija sabojājis īkšķi, tas palicis pilnīgi stīvs. Nags viņam bija liels un biezšs, speciāli uzaudzināts, lai puikas valditu. Ciets tas nags. Un tad ko viņš darīja. Kaut mazāko kustību darīsi vai kaut ko skatīsies, grozīsies, pienāk klāt uzreiz, ar to nagu iebrauc pakauša bedrītē, paķer pie apkakles, pacēl gaisā un kā kaķēnu nes kaktā iekšā. Skolotāji bija stingri, sevišķi pamatskolā.

*...1937. gada pavasarī, pabeidzis Jelgavas Hercoga Pētera ģimnāzijas 11. klasi, izgāju uz lielā, tolaik jau stipri sarežģītā dzīves ceļa. Kaut gan man bija jau 20 gadu, tomēr īstenībā vēl nebiju izšķīries, kā turpināt savu iesākto dzīvi. Pēc zināma pārdomu laika izlēmu brīvprātīgi iestāties armijā, lai pēc tam mierīgi varētu strādāt un reizē arī turpināt mācības augstskolā.*



*Pēdējā ģimnāzijas klase. Valdemārs Veldre – pašā aizmugurē pirmais no labās*



*Beidzot ģimnāziju, 1937. gadā*

17. oktobrī ierados Jelgavas kara aprīņķa pārvalde un kopā ar pārejiem jauniesaucamajiem tiku nosūtīts uz 1. Liepājas kājnieku pulku, Neatkarības rotu.

Viss mūsu iesaukums sastāvēja galvenokārt no vidusskolas absolventiem un studentiem, kuriem dažādu iemeslu dēļ bija atlikta iesaukšana, bet sakarā ar starptautiskā stāvokļa pasliktināšanos valdība deva norādījumu turpmāk vairs nepagarināt iesaukšanas termiņu studentiem.

Armijā sākās dažādi drošības pasākumi. Jau pēc nedēļas mūs, visus jauniesauktos, nosūtīja uz instruktorku rotu jaunāko komandieru apmācības kursu, kas parasti notika tikai pēc svinīgā zvēresta. Pabeiguši šo kursu, mēs

*ieguvām attiecīgas zemāko komandieru dienesta pakāpes. Mūsu vadu un arī rotas komandieris pastāvīgi mudināja uz iestāšanos Karaskolā, jo armijā bija stipri jūtams virsnieku kadru trūkums.<sup>1</sup>*

## Karaskola

Man bija nodoms kļūt vai nu par ārstu, vai virsnieku. Es aizgāju uz Karaskolu tikai tādēļ, lai kļūtu par ārstu, bet man ar kreiso kāju iznāca bēdīgi. Mēs spēlējām futbolu, un man pārsita kāju, dabūju eksāmenu laiku nogulēt. Un tad pirmais gads izputēja. Karaskolā iestājos, kad jau gandrīz gadu biju nodienējis. Karaskolā mums bija divi kursi.

Mēs, pirmais kurss, dzīvojām pirmajā stāvā, augšējā stāvā dzīvoja vecākais kurss.

Jā, tā uzņemšana, kadetu uzņemšana. Baltā nakts, un pēc tam skaita, ka jūs esat kadets. Tā ir pārdzīvojumu pilna nakts. Jūs neko nezināt, tad ne no šā, ne no tā jūs nakts vidū pieceļ, liek apģērbties un ved uz to zvērināšanu un krīvstāvi, vai Dieviņ! Visas tās tradīcijas bija skaistas. Tad bija mums lielās balles, kas man ļoti patika. Es pat vienu gadu, tas jau bija otrajā gadā, noformēju visu kara skolu, vajadzēja pārveidot līdz nepazīšanai. Mēs visas tās klases, visas telpas pārveidojām. Mums bija meži, mums bija avoti. Mums bija apgaismojums. Un es biju galvenais mākslinieks, kas visu to taisīja. Tautasdziesmas pārstrādāju, kā šodien atceros, "Aiz upītes es izaugu". Visu to garo dziesmu man vajadzēja noformēt. Skaisti bija, teltis bija saceltas, romantiskas vietas bija tādas, tad tur atnāca meitenes, lielākoties jau studentes. Ar to dāmu, ar ko tu dejoji mācībās, tā bija obligāti jāuzlūdz.

Es biju ļoti labs karikatūru zīmētājs. Ar to Karaskolā es pelnīju naudu. Vēl vecajos Latvijas laika kadetu žurnālos jūs varat atrast manas karikatūras. Par katru karikatūru līdz 15 lati es esmu nopelnījis. Tā kadetiņam bija rikta kabatas nauda. Man dzīve ir bijusi diezgan raiba, bet es nebiju izlūtināts. Mēs augām četri bērni.

Studentu korporācijā mūs apmācīja labākais deju skolotājs Grebzde. Ne šā tā dejot, bet ļoti pieklājīgi. Nekāda raustišanās, nekāda mīcišanās, kā tagad, netika pieļauta. Mazurku mācīja. Kad virsnieku klubā bija svētki, tad virsniecība atlasīja mūs, kadetiņus, slaidos zēnus, kas dancināja virsnieku madāmas. Virsnieki parasti apsēdās, bet mums vajadzēja iet dancot, ar baltiem glazē cimdiem.

Mums Karaskolā bija koris. 30. novembris ir mūsu Karaskolai svētki. Tad mēs izgājām uz tiltiem, tagad arī vēl tāda tradīcija. Mums bija jāiet uz tiltiem, kur pirmās cīņas izcīnīja 1919. gadā. Tas tilts nopostīts, pa pontonu tiltu mēs gājām. Pontonu tilts bija tur, kur tagad ir Vanšu tilts. Pa to mēs pārgājām pāri, visu laiku solī dziedādami.

Vienreiz mani sodīja. Es dabūju par to, ka biju izgājis uz ielas ar neaizpogātu kabatas podziņu. Kaut ko biju nēmis ārā no kabatas un aizmirsis aiztaisīt. Viens vanags ieraudzīja, un es dabūju "lielo riņķi". Tas nebija pazemojoši – ja neesmu aizpogājis vienu podziņu, man par to jāskrien lielais riņķis. Tā ir aizmāršība, un par to



Voldemārs Veldre – pirmā kursa kadets



Kara skolas absolventi – (no kreisās) Balodis, Arvīds Padēls, Kārlis Klava



1. Liepājas kājinieku pulka instruktori  
Studentu iesaukums 1937. gada rudenī

<sup>1</sup> Fragments no V. Veldres raksta

ir jāatbild. Formas tērps uzliek pienākumus. Katra virsnieka pirmais likums ir, lai tev būtu stāja, un tad tu vari domāt tālāk. Mums jau bija arī lauku puiši, kas bija jāapmāca. Nu, un tad mūs audzināja vecākais kurss.

Mums pat lika "principim zobus saskaitīt": nakts vidū uz jumta uzkāpt un saskaitīt, cik ir skursteņu. Par pārkāpumiem, un tur nekā nevarēja darīt. Reizēm par sodu vajadzēja saskaitīt, cik skolā kāpienu trepēm, sameklēt, kur atrodas piecas kailas meitenes Karaskolā. Es uzreiz uzminēju! Bija mums tāds kroņlukturis ar piecām lampām – tur viņas bija.



*Virsnieku kursi pie Liepājas. Kaujas mācību atpūtas brīži*

## Karš Somijā

Kamēr mācījos Karaskolā, Somijā sākās karš. Mums katru dienu pienāca informācija par fronti. Somiem bija savādāki apstākļi nekā mums, Somijā bija vieglāk pretoties. Somi ir pieraduši pie aukstuma, pie saviem ezeriem. Krievs gāja ar masu virsū, soms viņus diezgan pamatīgi sadauzīja. Pēdējā dienā, Viborgas kaujā, krievu pusē krita astoņi tūkstoši. Ja somiem būtu nākuši palīgā kaut vai mēs, baltieši, nebūtu bijis šītais Otrais pasaules karš, ticiet man!

## Dziesmu svētki Daugavpilī

Vienu dienu pirms Dziesmu svētkiem Daugavpili krievi bija izprovocējuši slepkavības Masļenkos. Mēs stāvējām uz posteņa, mums lika sagaidīt krievu karaspēku Daugavpilī. Dziesmu svētkos raudāja, kad paziņoja, ka krievu karaspēks iekšā, visa Stropu ezera estrāde, visi raudāja.

Mūsu Karaskolas koris arī dziedāja. Mēs nodziedājām trīs reizes "Pie tēvu zemes dārgās ķeries klāt". Tad bija jāatgriežas nometnēs. Mums izsniedza munīciju un šautenes, nostādīja posteņus un lika gaidīt krievu karaspēku. Trešajā dienā tas parādījās pie Šūņu ezera.

Rīgā bija nošāvies robežsardzes generālis Boldšteins.



*Jelgavas 3. kājinieku pulka orķestranti. Pirmais no labās bundznieks Artūrs Skadiņš, arestēts un nobendēts 1941.*

*Kāpēc viņš nošāvās? Pēc tām slepkavībām viņš bija sapulcinājis savus robežsargus un krievu ietriekuši apmēram 30 kilometrus atpakaļ Krievijā. To neviens nezina, to man atstāstīja tāds Roze, kas tur bija piedalījies. Viņš jau miris un apglabāts Baložu kapos Jelgavā.*

Nuja, redziet, daudzi vairs neko nevar pastāstīt.

## Baltijas Teritoriālais korpuuss

Kad pabeidzu Latvijas Karaskolu, es biju Latvijas armijas leitnants. Man palika 23 gadi, un nākamajā dienā, 14. jūnijā, mūs, 564 virsniekus, paņēma ciet. Un



*No instruktora rotas nosūtīti taktiskās mācībās virsnieku vietnielu kursos*

no tiem tagad ir seši; kauns teikt. Pārējie visi jau dien citā armijā. Laiks dzīvot, laiks mirt!

Nekad neticiet krieva teiktajam, to es jums varu apliecināt. Lai viņš jums solītu zelta kalnus un kaut vai noliktu priekšā. Es zinu, ka viņš tūlit pēc tam jums visu atņems. Tas ir vairāk kā skaidrs. Un jūs būsiet cietēji. Ar viņiem ielaisties nevar!

Redziet, kad mūs paņēma ciet, mums nebija nekādu apvainojumu, nekā nebija. 1939. gadā, kad šie okupanti ienāca iekšā, virsniekiem neļāva atvājināties. Mēs bijām armijā, mēs visi uzticējāmies mūsu valdībai. Mums armijā bija kārtība un disciplīna. Mums nebija kaut kāda "ko gribu, to daru" armija. Mēs bijām devuši zvērestu. Un tā mūs vienkārši paņēma. Kā tādus vēžus, jo mēs neviens nezinājām, cik rūpīgi krievs šo izrādi bija gatavojis.

Mēs visi gribējām atvājināties, bet mums neļāva. Un mūs pārskaitīja krievu armijā. Izveidoja no diviem pulkiem vienu krievu pulku – nodibināja tā saucamo Baltijas Teritoriālo korpusu. Bet tas viss bija tikai tā, kā jau krievs... Krievs prot melot.



Dienesta un katorgas biedrs leitnants  
Andrejs Rēvalds

### Litene

Mūs arestēja ar Latvijas bijušām uniformām, tikai zīmotnes bija atgrieztas un to vietā uzliktas krievu zīmotnes.

Tā mēs aizbraucām uz Liteni. Es biju baterijas komandiera vietnieks, Alūksnē man iedeva klāt kādus 14 krievu zaldātus. Tie visi bija tādi nodzīti, mazi, melni, ar šķībām acīm, mēs viņus par mongoļiem saucām. Pat kerzas zābaki viņiem bija bez zolēm. No Alūksnes līdz Litenei bija ko iet. Es sēdināju viņus uz lielgabaliem, lai viņi, cilvēki, tiek uz priekšu.

Ar vārdu sakot, mūs ievilināja slazdā.

Vēl pirms ieiešanas nometnē mūs atbruņoja. Sākumā mums atņēma vieglos ieročus. Atstāja katram tikai vienu pistoli. Un vēlāk lika atdot munīciju. Vajadzēja pistoles atbrīvot no visām patronām, un tad varēšot iet tālāk: "Jūs gulēsiet teltīs, un kas var dot garantiju, ka jums pa nakti nenozog ieročus!"

Viss, ko mums stāstīja, bija vistīrākie meli.



Virsleitnants Kārlis Klava, pasaules  
meistrars šaušanā ar pistoli, miris uz baržas  
Jeņisejā, kas viņu izved no Noriļskas uz  
cietzemi 1942. gada vasarā

### Dzimšanas diena

Tikai divas dienas mēs bijām bijuši nometnē. Iegājām 12. jūnijā. 13. jūnijā man dzimšanas diena. Gulējām teltī. Vakarā zēni mani apsveic, un man arī kaut kas jādara. Kā par brīnumu veikali ciet, viss ir ciet, neesot atvesti produkti. Aizgāju uz karavīru kantīni. Tur pa klusam dabūju vienu vīna pudeli. Turpat pāri ceļam Pededzes upe, aizgāju un saķēru lielu kuli asarus. Es esmu liels makšķernieks. Un tad piejāja garnizona dežūrvirsnieks ar polītruku un prasīja, ko es te darot. Es viņam rādu uz tiem asariem. Skaisti asari, kā šodien atceros.

Viņš lika atgriezties nometnē.

Tālāk, kalnā, redzēju vienas mājas, tur staigāja tie mongoļi, tie krievu karavīri. Tas bija pirmais apkēdējums.

## Aizstāvēšanās pozīcijās

Nākamajā dienā apmēram pulksten pusdivos pienāca mūsu kārta. Līdz tam mēs anekdotes stāstījām un gulējām saulītē. Bija skaista diena, 14. jūnijs, kad mūs arestēja.

No rīta, pēc rīta rosmes, raitnieks bija atnesis pavēli – ierasties pie štāba uz paraugmācībām un ņemt līdzi kartes, personīgo ieroci, kompasu un visu, kā nākas. Kā šodien atceros, paraugmācību tēma būšot – rota aizstāvēšanas pozīcijās. Krievi mācišot savu taktiku.

Iekāpām mašīnās, mūsu poļitruki bija līdzi. Braucām. Man blakus sēdēja virsleitnants Šmits. Atspiedāmies pret kabīni. Kratījāmies krievu mašīnās.

Uz ceļa mūs apturēja kaut kāds ģenerālis ar sarkanām biksēm. Nu – īsta anekdote! Bikses sarkanas, un uz tām zelta lapas bija uzšūtas. Tas prasa – no kāda pulka?

– 195. pulks.

Novirzīja mūs uz meža stigu.

Šmits man piesit un saka: “O, brālīt, skaties, te tik tu redzēsi, kas būs par mācībām!” Mierīga diena, vēja nav, bet priekšā krūms kustas. Tur sabraukuši krievu tanki un, mērkēdamī ar lielgabaliem, pavada mūsu mašīnu. Tad sākas lielais mežs. Tur vienas mājas, tām priekšā sīkas priedītes. Priedītēs guļ ar ložmetējiem apbruņoti mongoļu zaldāti, ložmetēji notēmēti uz mums.

Pabraucam vēl drusku tālāk, tur liels laukums ceļa kreisā pusē, aiz tā laukuma atkal sākas liels mežs. Tur saulītē guļ 150 tā saucamie krievu komandieri.

Mūsu mašīnas iegrieza mežā, laukumā no komandieru bara atdalījās viens čekists ar vijolišu cepuri. Kaut kāds pulkvedis. Tas paskrēja mašīnai priekšā un atkal noskaidroja, no kāda pulka esam. Likā izkāpt un nostāties rindā, paskaidrošot paraugmācību saturu. Mēs izlecām no mašīnas un nostājamies. Mēs bijām aptuveni 40 vīri.

Man pa labi nostājās 6. pulka virsleitnants Zāgeris, pa kreisi – kapteinis Saltups. Nu klausīsimies. Poļitruks aiziet priekšā un sāk runāt. Krieviski. Toreiz krieviski nekā nepratu, pat lamāties nepratu. To es iemācījos vēlāk.

Tikai tik daudz sapratu, ka viņš grib paskaidrot, kādas būs mācības. Trīs reizes pēc kārtas viņš teica: “Только внимательно слушайте!”\*

Pie trešās reizes izvelk pistoli. Pa to laiku virsnieki, kas mums bija kādi 20 metri aiz muguras, bija pienākuši klāt. Un no priekšas ar šautenēm uzliktiem durķiem pienāca mongoļi. Domājām: nāk klausīties vai arī rādīt to krievu taktiku...

Poļitrukam bija mūsu apbruņojuma pistole, piesavināts “Parabellums”. Krievu armijas apbruņojumā tajā laikā bija pistoles ar rullišiem. Pēkšni viņš izrauj pistoli un liek mums pacelt rokas. Vajadzēja celt. Ko mēs – bez patronām, bez ieročiem – pret tādu pārspēku? Nekā nevarēja padarīt, bija jāceļ rokas.



Voldemāra Veldres sieva Māra  
Norijskā



Voldemārs Veldre Norijskā

## **Paņēma ciet kā kaķēnus**

Tā mūs visus paņēma ciet kā kaķēnus.

Citi saka – o, viņš ir nojautis, es jau arī varu pateikt – o, es arī nojautu, tur tos asarus ķerot. Bet neviens nevarēja iedomāties.

Nākošā vai tanī paša dienā visus sapulcināja un pateica, ka paši lielākie valsts noziedznieki ir arestēti un saņems pelnīto sodu.

Pāri palikušie virsnieki izspriež, ka dosies uz štābu, paņems dokumentus un ies mājās. Un tā viņi zaudēja dzīvību. Gulbenē, tur ir 11 krusti, kur ir atrasti nošautie. Viņi nav nošauti, viņi nodurti. Es esmu pārliecināts, ka krieviem ir bijis dots rīkojums nelietot šaujamieročus. Ar durkļiem apstrādāt, lai nerastos troksnis, vesels karš varēja izcelties, ja tur sāktu šaut, tāpēc viņi ir durti.

Jūs domājat, ka mēs nebūtu pretojušies. Es vēl tagad saku, ka mēs faktiski varējām iziet bez tādiem zaudējumiem. Tas bija tad, kad bija somu karš, kad somiem vajadzēja iet palīgā. Bet te ir tā lieta, ka mēs esam trīs mazas valstiņas. Katrs jūtas varens, bet turas uz adatas spices, un jebkurā brīdī mūs var nolauzt. Ja mēs būtu trīs – Lietuva, Latvija, Igaunija, tad tas jau ir spēks, ar ko jārēķinās. Mums armija bija maza, igauņiem vēl mazāka, lietuviešiem mazliet vairāk. Visi trīs kopā mēs būtu varējuši kaut ko darīt.

## **Ja nebūtu sācies karš**

1941. gada 14. jūnijs.

Mūs arestēja, iesēdināja tādos septiņpadsmittonnīgos lopu vāģišos. Mēs uzsākām braucienu tanī pašā 14. jūnija vakarā. Atbraucām uz Rigu. Šķirotavā mums pievienoja igauņus un leišu virsniekus.

Bobiņinas stacijā mūs izsēdināja ārā. Un kādi 30 kilometri dabūjām zem apsardzes iet ar kājām uz bijušās cara krievu armijas komandiera muižu Juhnovu. Meži, lielas egles, visapkārt vārnu pilns.

Mēs bijām nolemti. To mums Juhnovas lēgerī pateica medmāsa. Mēs iegājām lēgerī 18. jūnijā, 17. jūnijā no turienes bija izvesti poļu virsnieki. Tie visi nošauti. Viņus aizveda uz Katiņu, tā nav tālu, un likvidēja.

Ja nebūtu karš sācies, arī mēs būtu likvidēti. Mēs bijām paredzēti iznīcīnāšanai.

Faktiski mūs izglāba vācietis, jo pēc 10 dienām, 28. jūnijā, mūs triekšus, gandrīz skriešus visu kolonu izdzina no lēgera un pa stepi taisni atpakaļ uz staciju.

30 kilometri – tas ir liels gājiens. Bobiņinā mūs ietrieca šķūnī, netikām ne apsēsties, ne kā, vajadzēja gulēt stāvus, jo mēs bijām saspisti kā siļķes. Cilvēks pie cilvēka.

Tā mūs noturēja veselu nakti. Nākošajā rītā iesēdināja ešelonā, un tur mums pievienoja klāt lāmiešus, tas ir, mūsu artilērijas virsniekus.

Kad mūs jau veda ārā uz Sibīriju, uzzinājām, ka sācies karš. Maskavā pirmā trauksme, kad sāka kaukt sirēnas, bija kādā 29. vai 30. jūnijā.

## **Neļāva mums bēgt**

Cik mēs bijām tās dienas Juhnovā, mums katru dienu deva pusi buhankas, tādu gabalu maizes, kas briesmīgi dedzināja māgu. Mēs visu nenoēdām. Mums bija pulkvežleitnants Plikše, 3. pulka bataljona komandieris, un kapteinis Plukše, 6. pulka kapteinis. Abi divi kopā Plikše un Plukše. Var būt, ka radniecība bija, viņi abi turējās kopā. Viņi lasīja to maizi, kas bija palikusi pāri, sagrieza šķēlēs un žāvēja sausīgos. Piežāvēja divas spilvenkules. Pēdīgi, kad mūs jau



veda no Juhnovas uz Sibīriju, tad mums dienām nedeva ēst. Brīžiem kādas trīs vai četras dienas.

Vagonā bija divas nāras, kur gulēja augstāka ranga virsnieki, pulkvežleitnanti, pulkveži. Mēs, jaunie, vārtijāmies pa grīdu. Ēst gribas, bet nav, un pie mums tie divi vīri gulēja. Viņi nedeva citiem, paši grauza; kaut velns viņus būtu parāvis! Kaut gabalu iedotu!

Un tad mēs naktī, kamēr viņi gulēja, lēni, lēni tās nāras ar kājām sacēlām augšā, lai var dabūt roku cauri. Nažus jau mums nedeva, mums noņēma nost visus tādus ieročus, bet krievu furaškas mums bija, tās cepures, un tur bija tāda tērauda stīpiņa. No tās stīpiņas nolauzām gabalu un tad pret vagona kniedēm trinām, trinām. Braucot uztrinām tā kā nazi asu, pilnīgi varējām bārdas dzīt. Mēs pārgriezām viņiem to kuli un lēni izmānījām suharus ārā. Bet tie saēdušies guļ mierīgi. Kad viņi pamodās, nevienu vārdu neteica. Toties vēlāk abi divi iztaisīja lielu skandālu.

Tam lopu vāgim ir logs ar divām plankas restēm priekšā. Vai nu strādnieki bija to logu tā taisījuši, tikai ar rokām uzgriezuši uzgriežņus restēm. Mēs atskrūvējām un gribējām bēgt, lekt ārā, kaut gan brauciena laikā uz jumtiem bija ložmetējieki ar ložmetējiem. Vagoniem galos bija platformas, tad tur pa trīs, pa četri čekisti sēdēja. Domājām tik un tā... Mēs četri apakšā, uz grīdas guļot, sarunājām, un šītie abi divi blēži bija noklausījušies. No rīta kā vienā stacijā apstājamies, tā viņi uzreiz bļauj. Pienāk čekistu kareivis. Šie pateica, ka restes ir vaļā, bet neteica, ka mēs esam atskrūvējuši, tikai vienīgais, ka restes vaļā esot.

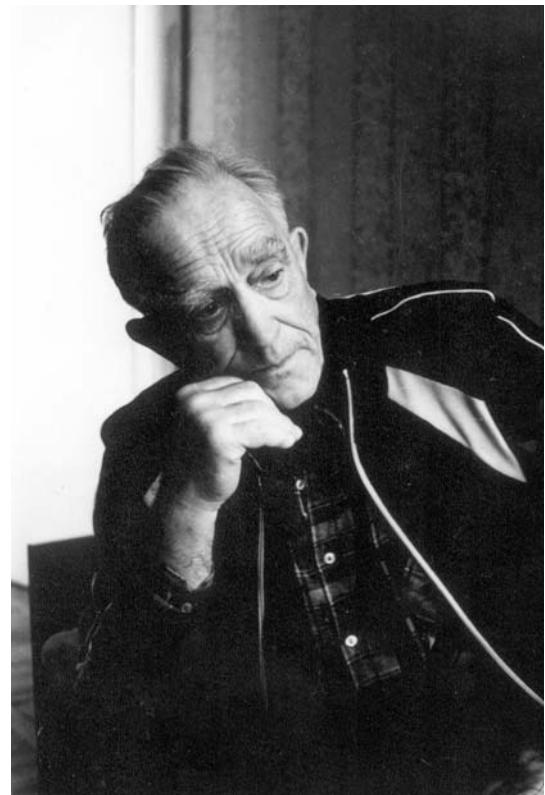
Nejāva mums bēgt, citādi viņus varot nošaut. Viņi jau paši veci večuki, bet tanī laikā man bija 23 gadi. Tā mēs netikām aizbēgt.

### Noriļskā

Noriļskas lēgerī ieradāmies 1941. gada 10. augustā.

Vispirms visus mūs iedzina cietuma sētā, kur tika atdalīti bijušie artilērijas virsnieki. un viņus ar kuģīti aizveda pa Norilku tieši uz Lāmu. Tur viņu kauli atdusas. Latvijā atgriezās viens pats pulkvedis Žīds, artilērijas pulka komandieris. Viņam uzvārds Žīds. Viņš pēc atgriešanās dzīvoja Vidzemē. Kopumā no 564 izsūtītajiem Latvijā atgriezās 140 cilvēku.

Lāma ir skaista vieta, es 1991. gada arī aizbraucu. Mēs tur uzcēlām pieminekli. Mana sieva bija, mazdēls bija. Lāma atrodas apmēram 100 kilometru no Noriļskas. Norilka ir upe, kas ietek Pjasina ezerā, un pa Norilku uz augšu ir Lāma, tāds rajons, kur ir pilnīgi savādāks klimats. Maigāks klimats, ne tāds kā polārais. Tur aizsūtīja tos pašus artilērijas virsniekus, tur viņiem lika uzcelt no bāļķiem skaistu būvi, gandrīz vai pili, kur krievu kungiem atpūsties.



Lāmieši tur ar' aizgāja... Versija ir tāda, ka viņi šauti ziemā, turpat ledū izcirsti āliņģi un iemesti iekšā.

### Tu runāsi tāpat kā viņi

Kad mēs jau kādu mēnesi bijām Noriļskas lēgerī, vienreiz pusdienas laikā man blakus apsēžas liela auguma itāļu inženieris Kerner, tāds ar biezām brillēm. 1937. gadā viņus, vāciešus un itāļu inženierus, Staļins uzaicināja būvēt Magnitogorskas kombinātu. Pēc tam, kas gribēja braukt mājās, tie aizbrauca atpakaļ uz Vāciju un Itāliju, bet tiem, kas gribēja palikt strādāt, piedāvāja darbu. Vēlāk viņus paņēma ciet un uz desmit gadiem it kā par spiegošanu iebāza lēgerī.



Sēžam saulītē, ēdam tā saucamo paiku, apsēžas blakus divi krievi. Tie ar sāk ēst to maizes gabalu. Viņi sāk savā starpā runāt, stāsta un stāsta savus piedzīvojumus. Ar šito leksiku! Ar šitiem trīsstāvīgajiem vārdiem! Es izbrīnīts skatos uz viņiem un pie sevis domāju, kā tevi Dievs par šito nesoda, vēl maize tev mutē, un tu ar šitādiem vārdiem maizi apgāni. Karnera uz mani skatās un prasa, ko es uz viņiem tā skatos. Es pagriežos un mēģinu viņam iestāstīt. Es saku: "Es nezinu, vai tie ir cilvēki vai kas, viņus taču Dievs sodīs! Kā viņi ar šitādiem neķītriem vārdiem var apsmiet maizi? Un viņiem ir arī tādi lamu vārdi, kas tieši piesauc Dievu!" Tad viņš uz mani paskatās un saka: "Zini ko, mīļais draugs, varbūt paies gads, varbūt nepaies pat gads, tu runāsi tāpat kā viņi!" Un es jums varu pateikt, ka tiešam tā arī bija, varbūt ne tik traki, bet lamāties, tas bija automātiski.

### Viss vienalga

Mēs bijām apcietināti. Mūs sāka pratināt. Izsauca pa vienam. Pāri ceļam bija tāda baraka, tur bija tie kabineti, un tur bija – sišana, dauzišana un pratināšana. Zvērs tik jauns nevar būt kā cilvēks. Es pats esmu spīdzināts, esmu pratināts divus gadus. Citus nopratināja vienu, bet mēs kādi 20 cilvēki bijām, kurus pēc gada pratināja no jauna. Otrajā reizē 1942. gadā tur bija tā saucamā Bērtuļu nakts, kad tos, kas bija cietumā, apšāva.



Es nevienam nenovēlu jaunu, es nevarētu izdarīt jaunu cilvēkam, bet, ja man iedotu 1941. gada pratinātāju, kura uzvārds Soldatovs, es neprasītu atļauju, es viņu nosistu. Tas ir vairāk kā skaidrs, ka viņš dzīvs no manis neaizietu. Ko viņš ar mani izdarījās, un tāpat ar visiem tiem, kas dabūja pie viņa iet!

Legāju iekšā. Galds, rakstāmgalds, uz tā nagans. Viņam bija uzdots sastādīt apvainojumu lietu. Viņš kā vilks sēž un skatās, neviena vārda. Es palieku pie durvīm, stāvu, es viņam pateicu здравствуйте vai добрый вечер, to es jau biju



iemācījies. Viņš skatās, skatās, skatās, pēta, pēta, pēta, varbūt 10 minūtes. Un nu sāk prašņāt:

### “Фамилия?”<sup>2</sup>

Pratināšana sākās ar: vārds, uzvārds, tēva vārds? Vectēva vārds, brāļa vārds, māsas vārds? Viss, viss, viss. Smalki. Tā ir viena lappuse. Viņš tik raksta, raksta, raksta, raksta. Tad viņš uzstāda jautājumus. Tie visi ir standarta jautājumi. Kā jūs pret padomju iekārtu izturejāties? Vai jūs būtu pretojies, ja jums Valsts prezidents būtu licis, pavēlējis pretoties? Vai jūs ar aģitāciju pret padomju iekāru nodarbojāties? Kādi septiņi jautājumi. 1941. gadā es vēl krievu valodu nebiju kārtīgi iemācījies. Es prasu tulku. To man iemācīja virsleitnants Arvīds Neimanis, ģenerāļa Klinsona znots:

“Kad tu ej pie nopratināšanas, tu prasi tulku, citādi tev spriedumā uzrakstīs nāvessodu.” Neimanis ļoti labi pārvaldīja krievu valodu. Es pusdienu kalu, kamēr iemācījos pateikt: *даите переводчика<sup>3</sup>, даите переводчика!* Pratinātājs man kaut ko jautā, es viņam nevaru atbildēt. Es saku: “Дайте переводчика!” Tas no galda aizmugures ārā, paķer to naganu, pieskrien klāt un ar spalu, aiz stobra un gāž man. Viņš tāds mazs, viņam augums – kāds metrs sešdesmit divi, ne vairāk. Jau pirmajā pratināšanas reizē viņš mani sāka dauzīt. Pie krāsns pieslieta oglu lāpstīņa, ar to lāpstīņu viņš belž man pa vienu sānu, pa otru. Ziniet, es jums pateikšu: cilvēks ir novests tādā stāvoklī, tad viss vienalga, vai tu sit mani vai nesit.

Nu sāpes ir, bet tās ir pārejošas. Tagad viņš izdauzīja mani, izspārdīja ar kājām, palaida mājās. Tas, kas atveda mani, atkal aizved. No rīta darbā, vakarā pa jaunu atkal pie kunga, kur mani sāka riktīgi ņemt priekšā.

Vistrakākais bija, kad mani sēdināja uz mieta – ar astes kaulu uz taburetes stūra. Un nedrīkst kustēties. Kā pakustēsies, dabūsi sitienu! Pratinātājs no mugurpuses pārbauda, vai es pareizi sēžu. Un katrā vārda galā: *фашист, пристрелио, фашист, пристрелио!* Iespāids bija tāds, ka no viņu nagiem ārā dzīvs neiziesi. Nu sēžu, pakāpeniski sākas sāpes, no sākuma nejūti, vari pasēdēt, bet tad sāk sāpēt, un sāpes lēni, lēni iet uz priekšu, lien uz augšu pa mugurkaulu. Es ciešos, ciešos, bet kustēties nedrīkst. Es tā sēdēju, jāsēž tā kā svecei, ne atspiesties, ne kā. Šito izdomu! Par šito zvēribu es viņu varētu gabalos saplēst.

Viņš man gribēja aci izsist. Man šiten, es nezinu, tagad laikam vairs nav, man te bija rēta, caurums man bija. Agrākos gados, kad rakstīja ar tinti, tad bija tādas presītes. Presītei ir galviņa, kad galviņu noskrūvē, tai galā skrūve. Pratinātājs paķer to galviņu ar skrūvi un pieskrien klāt, vēl palecas un triec man šite, cik tur acs. Ietrieca – caurums, asins tek...



<sup>2</sup> Uzvārds?

<sup>3</sup> Dodiet tulku!

Viņam bija sitamais ar gumijas cauruli, tādi viņiem visiem bija. Tāda melna, resna un smaga gumijas caurule. Kad ar to uzmet pa plecu, roka tīri nejutīga paliek.

Gribēja, lai es parakstos. Bet es viņam neparakstījos. Es viņam bļauju visu laiku: "Дай переводчика!" Kā pasaka *дай переводчика*, tā dabū kāvienu. Izved ārā, ieliek kaktā. Tā kā skolnieku iebāž kaktā, bet ar seju pašā stūrī, tā iespiež iekšā seju.

Pratinātājs nāk atpakaļ:

– Ну, передумал?<sup>4</sup>

Nekā neatbildu. Dabūn spērienu:

– Ты что, спиши?<sup>5</sup>

Tā mūs visus pratināja. Ne visiem šitādus paņēmienus, citiem kaut kā savādāk. Un 1942. gadā mani pratināja atkal. Aizveda uz čeku, mēs bijām kādi četrdesmit, kas tika otrreiz pratināti. Es neparakstījos, un par to, ka neparakstījos, mani pratināja no jauna.

Tad man gāja vieglāk, es jau krieviski pratu, es viņiem varēju atbildēt. Un pratinātājs bija cilvēciskāks, tāds liela auguma, robežsarga formā zaļā. Kad ienācu iekšā, mani pirmās pratināšanas papīri viņam bija priekšā, viņš tā lasīja, ilgi lasīja.

– Ну что будем...?<sup>6</sup>

Un atkal sāk noskaidrot visus tos pašus pātarus, ko prasīja pirmajā pratināšanā, un tik raksta un raksta, kur bijis, kur dzimis, ko domājis un kādās organizācijās bijis. Un tagad es viņam saku, ka vienīgā organizācija man ir bijusi 1. Jelgavas sporta biedrība. A nē, viņš saka, a politiskā organizācija? Tādā es neesmu bijis!

– Иди передумай!<sup>7</sup>

Izved koridorā, atkal kaktā iekšā, apstrādā ar stekiem.

Viņš pats nē, riktīgi sitēji. Pirmos sitienus es dabūju pa apakšstilbu, tieši pa kauliem, biju tāds kā noplauta zāle.

– Es izdomāju!

Ieved mani iekšā.

– Vēl vienā organizācijā es biju. Mana mamma paņēma mani pie rokas, kad man bija astoņi gadi, aizveda un ierakstīja vilcēnos.

– А что то такое?<sup>8</sup>

Saku, ka tā ir tāda organizācija kā pionieri. Pierakstīja, ka esmu bijis fašistiskā organizācijā. Tad jautāja, ko es būtu darījis, ja valdība būtu likusi pretoties. Es saku:

– Noteikti būtu pretojies tāpēc, ka es biju devis zvērestu.

Par to atkal dabūju kāvienu. Turpat uz vietas.



<sup>4</sup> Pārdomāji?

<sup>5</sup> Tu ко, гули!

<sup>6</sup> Ko сāksим...

<sup>7</sup> Ej pārdomā!

<sup>8</sup> Kas tas tāds?

- Vai es esot aģitējis pret Padomju Savienību?
- Nē, neesmu aģitējis.
- Ar kādu varbūt esat runājis par to, kas jums nepatīk pie padomju iekārtas?

- Jā, to es gan esmu darījis. Runājis esmu ar sievu.
- A ko tu teici?
- Man klasesbiedram atņēma māju.

Viņi bija uzcēluši māju, ienāca padomju iekārta un to māju atsavināja, nacionālizēja.

Un tādu gadījumu ir daudz.

Ar to pietika.

- Jūs esat veicis aģitāciju pret padomju iekārtu!

Jā, atbildet, kā jūs gribat, viņš vienmēr visu sagrozīs. Pēc sprieduma nolasīšanas absolūti nekas nemainījās, dzīve tāda pati. Kas tu esi bijis, tas esi.

### **Nekur tālu aizbēgt nevar**

Pēc kara nodibināja politiskos lēgerus. Milzīgi daudz tos politiskos tur pa Ukrainu vāca un pa Latviju: nevainīgas meitenes, bērnus. Es esmu otrreiz preceļējis. Mana sieva taču arī jauna meitene, pat nepilngadīga tika apcietināta.

Es trīs gadus no vietas, lai izdzīvotu, neesmu gulējis vairāk kā divas stundas diennaktī. Trīs gadus no vietas. Ja jums katru dienu iedod puslitru, to ko sauc par balandu zupu – novārtu ūdeni, vairāk tur nekā nav. Tad 300 gramu tādu maizei līdzīgu jēlu gabalu iedod. To maizi gan deva tiem, kas nevarēja izpildīt normu. Mums tādi, kas normu nevarēja izpildīt, bija pusbrigāde. Vecie vīri nevarēja izpildīt, mēs, tie jaunie, vilkām tos vecos cauri. Bet tik un tā pusbrigādei deva tos soda talonus. Pārējiem bija biezputra ar kaut kādu eļļu, 250 gramu. Ēdiens kara laikā bija šausmīgi maz. Ja amerikāņi nebūtu sākuši produktus dot, krievs būtu zaudējis karu pašā pirmajā rudenī. 1943. gada beigās pat ieslodzītos sāka barot ar amerikāņu, brazīļu konserviem, gaļu, olu pulveri deva.

Visa Noriļska atrodas uz klints. Darbs bija cirst klintis, vismaz pusotru kubikmetru dienā bija jaizcērt. Un to jau nevar izcirst! Tas laiks veselību atņēma, bet dzīvot gan gribējās. Dzīvot gribējās!

Lielākā daļa apcietināto aizgāja, mira kā mušas. Es pats esmu divus gabalus, nākot no darba, nesis mājā. Dzīvus es esmu paņēmis, nesis, un, kamēr aiznes uz lēgeri, viņš jau miris. Mēs tādi visi bijām, mēs bijām nodzīti, izdzīti. Ar mums nerēķinājās, ne ar ko nerēķinājās.

Es vienreiz esmu bēdzis no lēgera. Vētras laikā, sniegā. Bija tā saucamā purga. Izlīdām ārā divatā, trešais neatnāca. Pie trešā bija palikuši āki, mums bija sagatavots viss, lai makšķerētu. Ezeri bija aizsaluši, bet mēs zinājām, ka ezeros ir zivis. Bijām cauri suņu apsardzei, aizlīdām pāri



ceļam. Brīvie tur dzīvoja, un noliktavas tur bija. Noliktavās bija kāposti. Tikuši pie tādas mantas, uzreiz sabāžam aiz krekla. Ko darīsim tagad? Iesim tālāk divatā? Nē, nekā nebija! Paskatīsimies, ko tad Blūms! Blūms bija tas trešais.

Griezāmies atpakaļ. Aizejam pie aizžoguma, bet vairs cauri netiekam. Dabūjām vilkt ārā kāpostus, kāpostgalvas sametām iekšā un tad paši ielidām atpakaļ. Sniega vētra tur ir tāda, saucama melnā purga, tad pussoļa attālumā nekā nerēdz, balta siena. Līdām atpakaļ.

Ja būtu trešais, tad mēs būtu aizbēguši, varbūt kaut kur tundrā palikuši, jo tālu nekur nevar aizbēgt, tur nav iespējams aizbēgt.



### Tā varēja dzīvot

Es saku, trīs gadus no vietas divas stundas diennaktī gulēju tikai tādēļ, lai būtu paēdis. Es zinu, ka cilvēks var dzīvot bez miega. Stāvus esmu aizmidzis un strādājis, kamēr nokrīt un kaut kur atsitas. Tad atkal pastrādā. Bet bez ēšanas gan nevar iztikt. Neviens nevar iztikt bez ēšanas! To, ar ko mūs tur baroja, to pat kārtīgs lops neēstu. Ar zivju žaunām, rūgtas un visādas tādas viras vārija. Arī no tāda ēdienā radās visādas slimības.

Bija jau arī tādi, kas palaidās, bija tādi, kam viss vienalga. Bet izturību nedrikstēja zaudēt, ja tu palaides, tad bija beigas.

Vēlāk es strādāju par brigadieri siltumapgādē, man bija brigādē viens krievs, kas suņus bendēja nost un ēda. Cik veikli viņš nostrādāja tos suņus! Tie bija tādi lieli vācu aitu suņi. Viņš suņus ķēra aiz siksnes ar tādu garu āki. Pasauc to suni, kaitina, suns pieskrien klāt, Feģa ar to āki uzrauj suni gaisā un pakar. Tad atstāj tikai ķēdi ar siksnu. Īsts profesionālis bija tas Feģa.

Mani viņš arī vienreiz uzciēnāja, es nemaz nezināju, ka tā ir suņa gaļa. Ēda suņus tāpēc, ka tuberkulozi ārstēja, suņa tauki esot pret tuberkulozi. Lēgerī varēja tā dzīvot.

Mums lēgerī bija medpunktī, bet ārsti bija mūsu pašu armijas ārsti. Ražinskis bija, Dzenītis bija un tāds lietuviešu pulkvedis Kizlauskas. Paši sevi ārstējām, bet ko ārstēsi, kad zāles nemaz nebija. Cits saslima ar dizentēriju, cits – ar cingu, es esmu arī ar cingu noslimojis tā, ka kājas biksēs nelien iekšā. Ūdens sakrājies.

Esmu ēdis visādus augus. Mums bija tādi redīsi, tādas mazas asas lapiņas, kož kā redīsi, tādus esmu ēdis. Tundras bērzi, tādi mazi, sīki krūmiņi, viņi lielāki neauga. Teica: ja to novārījumu iedzer, aizrauj galīgi ciet, bet nekāda labuma nebija

Tad man ir šauts, man aizgāja lode gar deniņiem, kad šāva. Šāva tikai tāpēc, ka mēs izprasījāmies mūsu sargam pastaigāt pa krūmiem, salasīt skābenes un visādas mīkstas zālītes. Kas tik bija ēdams, to piekodām, cik varēja. Esmu ēdis tur sēnes, jocīgas, tā kā suņu sēnes, tādas brūnas, plāniņas. Ja gadījās kāds vecāks sargs ar īstu krievu dvēseli, reizēm palaida pasēņot. Tādi bija starp tiem sargiem, kas kara laikā mobilizēti. Lielākoties sargi bija zvēri, atlasīti zvēri.

Es atceros, ka tāds riebīgs purns, tāds ukrainis nošāva vienu žīdiņu. Aizveda mūs ceļu taisīt. Sargi nosprauž mietiņus, četri gabali, katrs savā malā sargā, un mēs tādā nelielā apķēdējumā pa to vidu klintis laužam un taisām kaut kādu ceļa vietu. Tad padzen atkal tālāk.

No pagājušā gada tundrā ir palikušas mellenes, kamēr ved, pēc kārtas mēs palaižam viens otru malā, riskēdami ar to, ka var vai nu dabūt štiku mugurā, vai arī šaus. Mētru paķer, izrauj ārā un fiksi atkal atpakaļ ierindā. Un tā to žīdiņu nabadziņu nošāva, viņš bija no Karpatiem, smuks puisis bija. Žīdiņš jau bija izskrējis, un tas bulldogs bija viņu ievērojis. Apstājamies, sargi nosprauž tā saucamo *zapreta* zonu, kur nedrīkst pāri iet. Mums ar tā saucamajām ķirkām, kaivām, jāskalda virsējā kārta un jāveido ceļš. Sargs pasauc žīdiņu pie sevis. Viņš saka, lai iet, parāda, kur ir daudz ogu: "Ej salasi!" Viņš tagad atļauj. Žīdiņš iet lasīdams, viņš laižas uz leju, galva uz leju, un tā iznāk dibens pretim. Bet sargs no augšas nomērkēja un kā trieca iekšā, tā te kaut kur lode iznāca ārā. Drausmīgi slepkavas, atlasīti zvēri!



### Cinga, dizentērija, plaušu karsonis

Es biju jauns virsnieks.

Tie vecie savstarpēji jau bija satikušies un sapazinušies agrāk, tie zināja vairāk, bet viņi maz izturēja. Arī jaunie maz izturēja. Mira briesmīgi. Baržā nomira pirmais. Tad bija ārsts Skaidrais.

Lēgerī lielākoties bija trīs slimības; ja tās saķēra, tad diez vai tika vaļā. Dizentērija no netīribas, cinga un plaušu karsonis. Esmu viens no tiem retajiem, kas saslima ar plaušu karsoni un izdzīvoja. Bija iespējams saslimt katru brīdi. Slimība pārņem uzreiz visas plaušas. Plaušu apvalks izjūk, sākas asiņošana, spļaušana. No vairāk nekā piecsimt cilvēkiem, kas saķēra plaušu karsoni, mēs kādi trīs vai četri palikām dzīvi, pārējie visi aizgāja.



Es biju sasvīdis. Izgāju ārā galerijā, galerija gara, ārā purga – vētra. Transportiera lentei, kas nesa rūdu, bija sabojājušies divi rulliši. Izgāju ārā, izsitu tos rullišus un atnesu atpakaļ. Ārā man bija tik labi! Apņēma tāds vēsums.

Vēlāk sāku just durošas sāpes. Vēl iegāju dušā, un ar to bija cauri. Gandrīz nevarēju aiziet mājās. Es gāju pret vēju, uz galvas biju uzmetis tā saucamo bušlatu, un visu laiku trūka elpas. Iegāju iekšā, un vakarā biju zaudējis samaņu. Bezsamaņā nogulēju septiņas dienas. Es biju iegājis melnajā galerijā. Es ticu tam. Jūs zināt melno galeriju?



Esmu tur bijis. Es jums varu izstāstīt.

Es eju, man rādišot kino. Ieeju melnā tunelī. Tunelis iet uz leju sagriezies, tas man vēl tagad stāv

acu priekšā. Un man priekšā ir balts ekrāns. Ir krēsli, rindas, gaiši zili nokrāsoti dzelzs krēsli. Plats tas tunelis nav, varbūt istabas platumā. Es noeju līdz apakšai, līdz ekrānam, un skaitu: viens, divi, trīs, četri, un eju atpakaļ, pieci, seši, septiņi. Septītā rindā es apsēžos, salieku rokas, man ekrāns priekšā, un gaidu, kad sāks rādīt filmu. Skatos, skatos: balts, balts, balts, balts. Tad atmodos. Izrādās, ārsts atnācis, un baltais halāts priekšā.

Tad, kad es atmodos, man bija tā, ka ne parunāt nevarēju, tikai dzert, dzert, dzert. Vairāk es nekā negribēju, un pēc tam man svars bija 42 kilogrami.

Par maizi varēja nosist turpat acu priekšā. Tie kriminālisti, tie jau mācēja sist. Viņi tā četri gabali kopā, viens aiz vienas kājas, otrs aiz otras, trešais aiz vienas rokas, ceturtais aiz otras, kā tādu segu pamet cilvēku gaisā un tad triec pret zemi. Tā kādas reizes trīs. Slepavības tur bija drausmīgas. Es nemaz negribu stāstīt, jūs nevarēsiet trīs naktis gulēt. Un darīt tur neko nevarēja.

Kam jūs iesiet sūdzēt, jūs neviens neklausīs. Tā administrācija, pagonieki, čekisti, smejas, kas viņiem par daļu. Redziet, noziedzniekiem, kriminālistiem, viņiem ir divas tā saucamās kastas. Ir *честные*, godīgie, un otra kasta ir *сука*, kuces dēls, kuces bērns.

Pēc maizes gāja brigāde – kādi četrdesmit cilvēki, savādāk nevarēja.

### Pret revolūciju cīnījies

Es pat nezināju. 1941. gadā man troika bija piespriedusi nāvessodu, bet kaut kā es biju ticus cauri. To uzzināju 1957. gadā, kad bija Hruščovs. Mums paziņoja, ka visi represētie Sarkānas armijas virsnieki tiek reabilitēti. Hruščovs bija tas, kas palaida arī visus politiskajos lēģeros ieslodzītos, lai arī to vecīti visādi zākā.

Un tad mēs visi iesniedzām prasību, lai mūs reabilitē pēc Hruščova dekrēta. Rīgā bija tāds pulkvedis Losenko, Merķeļa ielas galā, tur bija Baltijas kara apgabals, tur mani izsauca.

Es viens no pēdējiem tiku reabilitēts. No sākuma negribēju uz to pusi skatīties, uz tiem krieviem. Bet vēlāk es aprēķināju, ka tomēr jāreabilitējas. Nu un tad mani izsauca uz pratināšanu.

- Jūs te rakstāt, ka jūs esat divreiz pratināts?
- Jā, divreiz pratināts.
- Kad jūs pratināja?
- 1941. gadā.
- Un kad vēl?
- 1942. gada jūnijā.
- Tādas lietas mums nav. Es pieprasīšu no kombināta, no Noriļskas.

Pagāja kādi četri mēneši, mani sauca atkal, jo mana lieta bija atsūtīta. Sākām runāt.

– Jūsu lieta tāda dīvaina. Jūs rakstījāt, ka 1942. gadā esat pratināts. Pareizi, jūs esat pratināts. Ja būtu 1941.



gada spriedums izpildīts, tad jūs te nesēdētu un neprasītu reabilitāciju.

Man viss krievu alfabetā bija piešķirts АБПРД – tas ir – *активная борьба против революционной деятельности*<sup>9</sup>. Un tad vēl – *враждебное отношение против советской власти*<sup>10</sup>. Iznāk tā, ka es tikko piedzimis esmu cīnījies pret revolūciju. Man nav vienīgi panta “par dzimtenes nodevību”.

Atcerējos, ka 1942. gadā cietumā bija tās Bērtuļu naktis, apšaušana, Latvijas armijas virsniekus un lietuviešus tur apšāva. Pirmo nošāva virsleitnantu Padēlu no mūsu Karaskolas, nākošais bija Pelēcis, tad abi divi Brouderi, viens jūras kapteinis, viens sauszemes kapteinis, Karaskolas pasniedzēji. Tad bija pulkvedis Sproģis un Klucis, un vēl citi. Un tie visi tika apšauti... Apšāva bijušos Lāčplēšus, arī tos, kas bija bijuši aizsargu organizācijās. Aizsargi viņiem bija vislielākie ienaidnieki. Skauti arī. Es pateicu, ka esmu bijis vilcēns. To viņi nesaprata.

Voldemāra Veldres atmiņas (NMV – 954) ir ieskaņotas kasetēs: 1996., 1999. un 2003. gadā.

1998. Voldemārs Veldre sakārtojis atmiņas pierakstā “Mana dzīves ceļa līkloči”.



<sup>9</sup> Aktīva cīņa pret revolucionāro darbību

<sup>10</sup> Naidīga attieksme pret padomju varu